10. ročník Žilina 2. – 4. 7. 2018
Otvorený softvér vo vzdelávaní, výskume a v IT riešeniach
osscon f.soit.sk
OSS Conf

OSSConf 2025: 1–6

Problém N sudoku cifer

PAVEL STŘÍŽ (CZ)

Abstrakt. V článku je představeno rozšíření klasického programátorského problému známého jako problém N dam. Autor ukáže program pro Python3 s rekurzí a zpětným vyhledáváním všech možností plus výsledky svých experimentů a možnosti dalšího bádání.

Klíčová slova. Sudoku, rekurze, zpětné vyhledávání, problém N dam.

N SUDOKU DIGITS PUZZLE

Abstract. The article introduces an extension to a classical programming problem known as the N queens puzzle. The author shows the program for Python3 with recursion and backtracking of all possibilities. He also mentions results of his experiments and open problems.

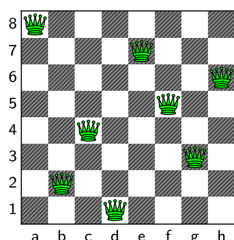
Keywords. Sudoku, recursion, backtracking, N queens puzzle.

1. Problém N dam

Problém, který v článku představím, je rozšířením problému N dam. Je to oblíbený problém soutěžních programátorů. Pamatuji si, že když jsem byl prcek, tak program pro QBasic jsem uměl nazpaměť, jak jsem si to neuměl dobře představit a naprogramovat, jak se sluší a patří. Po letech se tomu musím zasmát, kdy už tehdy jsem se nebál žádné výzvy, byť byla evidentně nad mé síly.

Nejběžnější varianta je pro $N = 8$ a definice je prostá. Úkolem je rozmístit na šachovnici právě osm dam, ale tak, aby se vzájemně nenapadaly: horizontálně (řádek), vertikálně (sloupec) ani v žádné diagonální linii. Zde je ukázka jednoho z 92 řešení. Vedle typograficky a šachově hezkého schématu zobrazuji textovou verzi se znakem Q pro dámu a hvězdičku pro prázdné políčko, a pak se znakem 1 reprezentující dámu a 0 reprezentující prázdné pole. Je to z důvodu, aby se čtenář rychleji dostal do nitra programu, kde se snažím o zobecnění. Z figur bílého přejdu na barvu zelenou, aby bylo zřejmé, že se nejedná už o čistě šachový problém.

K vysázení šachovnice je užit balíček chessboard, kde jsem poprvé zahlédl vrstvení znaků k dosažení efektu barevné šachovnice a figur, nyní běžný přístup přes TikZ a balíčky jako jsou tikzducks, tikzpingus, tikzmarmots či tikzlings.

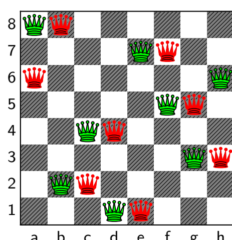


```
Q*******        10000000
****Q***        00001000
*******Q        00000001
*****Q**        00000100
**Q*****        00100000
******Q*        00000010
*Q******        01000000
***Q****        00010000
```

První důležitý postřeh pro budoucí program je, že na volné políčko může útočit více dam. Proto při návratu zpět z rekurze (odebrání dámy) nesmíme zakázané políčko uvolnit jen s ohledem na odebíranou dámu. Proto neužiji typ True/False, ale počet, kolik dam na dané políčko útočí. Jen tehdy, když je počet nula, tak na dané políčko lze dámu umístit.

2. Problém N sudoku cifer

Poněvadž se zabývám sudoku a jejími variantami, napadlo mě, jestli by nebylo možné přidat další várku dam, řekněme dámy černého hráče. Ty mezi sebou také nesmí útočit, ale dámy černé s bílými si nezavazí. V terminologii sudoku cifry 1 a 2. Vedle barvy zelené užiji barvu červenou, opět pro zdůraznění, že se dostáváme nad rámec hry v šachy.


```
Qq******        12000000
****Qq**        00001200
q******Q        20000001
*****Qq*        00000120
**Qq****        00120000
******Qq        00000012
*Qq*****        01200000
***Qq***        00012000
```

Otázka zní, zda-li je možné umístit všech 9 sudoku cifer. Pokud nikoliv, jaký je nejvyšší možný počet cifer. Z naší ukázky můžeme říci, že pro $N = 9$ určitě půjde umístit cifry 1–2, protože jsme našli alespoň jedno řešení. V dalších částech textu upouštím od sazby přes balíček `chessboard`, víc typů dam než dvě se tam neužívá. Dá se to obejít různou barvou písma, víc o tom na přednášce.

3. Program

Naše úvaha by mohla být tato. Umístíme první cifru rekurzí. Vezmeme postupně výsledky a rekurzí se do volných polí pokusíme umístit další cifru. Abychom však mohli program zobecnit, uděláme si vektor `pole` s devíti 1, devíti 2 atd. Plus si přidáme informaci, na kterém řádku se cifra může pohybovat. Zabrané pole cifrou bude v mapě `reseni`, tam už se nesmí umístit nic dalšího. Dílčí zákazy pro danou cifru budou v mapě `zakazy` s indexem cifry. Jinými slovy `reseni` je

globální zákaz pro všechny třídy, proměnná `zakazy` pak lokální zákaz pro danou třídu.

Druhý postřeh je, že zákazy nemusíme dávat do řádku (tam se pohybuje cifra), ale ani do řádků nad, zákazy dáváme od zkoumané cifry níž.

Program zobecníme tím, že si N volíme. U kombinatorických úloh si častokrát volím $L = N - 1$ (pomůcka L pro less z angličtiny), abych se z indexování od jedné dostal na indexování od nuly. Zde podobně užijeme $M = N + 1$ (pomůcka M pro more z angličtiny), abychom si hlídali horní mez v Pythonu, funkce `range`, ta horní mez nebere včetně.

Ukázka je nastavena na prvním řádku pro $N = 8$ a první dvě cifry (dámy).

```
N=8; M=N+1; C=2+1 # číslo+1, nebo N-2+1, nebo M (N+1)
reseni=[[0 for k in range(N)] for l in range(N)]
citac=0; zakazy=[0]*M
for k in range(1,M):
  zakazy[k]=[[0 for k in range(N)] for l in range(N)]

pole=[]
for k in range(1,C): # M, nebo N-2 + 1
  for tradek in range(N):
    pole.append([k,tradek])
lenpole=len(pole)

def printreseni():
  for tradek in range(N):
    for tsloupec in range(N):
      print(reseni[tradek][tsloupec],end="")
    print()

def mal(pozice):
  global citac
  if pozice==lenpole:
    citac=citac+1; print("Řešení č.",citac)
    printreseni(); print()
    return
  zkoumane=pole[pozice]
  cifra=zkoumane[0]; radek=zkoumane[1]
  for sloupec in range(N):
      if reseni[radek][sloupec]==0: # pole je volné
        if zakazy[cifra][radek][sloupec]==0: # není zde cifrový zákaz
          reseni[radek][sloupec]=cifra # sem dám cifru
          # sloupec, řádky pod pozicí
          for R in range(radek+1,N):
            zakazy[cifra][R][sloupec]+=1
          # doleva dolů
          usloupec=sloupec+1; uradek=N-radek; u=min(usloupec,uradek)
          for kroku in range(1,u):
            Nradek=radek+kroku; Nsloupec=sloupec-kroku
            zakazy[cifra][Nradek][Nsloupec]+=1
          # doprava dolů
          vsloupec=N-sloupec; vradek=N-radek; v=min(vsloupec,vradek)
          for krokv in range(1,v):
            Mradek=radek+krokv; Msloupec=sloupec+krokv
            zakazy[cifra][Mradek][Msloupec]+=1

          mal(pozice+1) # rekurze

          # vrátit vše zpět
          reseni[radek][sloupec]=0
          for R in range(radek+1,N):
            zakazy[cifra][R][sloupec]-=1
          for kroku in range(1,u):
            Nradek=radek+kroku; Nsloupec=sloupec-kroku
            zakazy[cifra][Nradek][Nsloupec]-=1
          for krokv in range(1,v):
            Mradek=radek+krokv; Msloupec=sloupec+krokv
            zakazy[cifra][Mradek][Msloupec]-=1

mal(0) # Spuštění rekurze
```

4. Získané výsledky

Pro $N = 1$ je jedno řešení, 1.

Pro $N = 2$ a $N = 3$ nemáme řešení.

Podobně pro $N = 4$, nejvyšší možný počet cifer je 2. Řešení jsou dvě pro jednu i dvě cifry.

```
0120   0210
2001   1002
1002   2001
0210   0120
```

Pro $N = 5$ dostáváme 240 řešení, první a poslední jsou následující. Zároveň vidíme, že jsou vertikálně překlopená jako pro $N = 4$.

```
12345   54321
45123   32154
23451   15432
51234   43215
34512   21543
```

Dle cifer: 10, 40, 120, 240 a 240.

Pro $N = 6$ nemáme řešení, nejvyšší počet cifer jsou 4. Dostáváme 24 řešení, zde jsou první dvě.

```
012340   012430
304102   403102
420031   320041
130024   140023
201403   201304
043210   034210
```

Dle cifer: 4, 12, 24, 24, 0 a 0.

Pro $N = 7$ dostáváme 20160 řešení. Zde jsou první dvě.

```
1234567   1234576
6712345   7612345
4567123   4576123
2345671   2345761
7123456   6123457
5671234   5761234
3456712   3457612
```

Dle počtu cifer: 40, 496, 2400, 5280, 11520, 20160 a 20160.

Pro $N = 8$ nemáme řešení. Nejvyšší počet cifer je 6 a získáme 12960 řešení. V takovém případě dostáváme první dvě řešení tato.

```
12345600   12346500
45003126   46003125
06254031   05264031
```

```
30160254    30150264
60530412    50630412
03412065    03412056
21006543    21005643
54621300    64521300
```

Můžeme shrnout, že pro jednu cifru máme 92 řešení (problém osmi dam), pro dvě 3252, pro tři 37224, pro čtyři 109080, pro pět 44160, pro šest již zmíněných 12960, pro sedm a osm 0.

Pro $N = 9$. Tohle je jádro mých snah: získat podklady pro skutečné sudoku. Zjistil jsem následující. Můžeme shrnout, že pro jednu cifru máme 352 řešení (problém devíti dam), pro dvě 48328, pro tři 2315208, pro čtyři 33563424, pro pět až devět se mi to zatím nedopočítalo.

Pozn. Ve funkci `printreseni` jsem si upravil řádek na:

```
print(hex(reseni[tradek][tsloupec])[2:].upper(),end="")
```

abych místo 10 měl A, místo 11 B apod.

Pro $N = 10$. Ve výpočetním čase mne daném jsem nebyl schopen projít všechny možnosti a potvrdit, že to řešení nemá. Pro osm cifer by první dvě řešení byla tato. Zjistit počet řešení jsem se již nesnažil.

```
1203456078    1203456087
0512637840    0512638740
4730810625    4830710625
5687002134    5678002134
8304275061    7304285061
7065184302    8065174302
2840360517    2740360518
0156723480    0156823470
6071548203    6081547203
3428001756    3427001856
```

Pro $N = 11$ dostáváme řešení neuvěřitelně rychle. První řešení je tzv. žebřík, druhé také s prohozenými A a B. Zjistit počet řešení bylo nad mé výpočetní síly.

```
123456789AB    123456789BA
AB123456789    BA123456789
89AB1234567    89BA1234567
6789AB12345    6789BA12345
456789AB123    456789BA123
23456789AB1    23456789BA1
B123456789A    A123456789B
9AB12345678    9BA12345678
789AB123456    789BA123456
56789AB1234    56789BA1234
3456789AB12    3456789BA12
```

Zkusil jsem ještě $N = 12$ (počet cifer deset) a $N = 13$ (najít alespoň jedno řešení), ale bylo to již moc silné kafé.

5. Domněnka a otevřené problémy

Lze si ze získaných výsledků stanovit pracovní hypotézu:

- Pro $N \in \mathbb{N}$ lichá bez trojky: existuje řešení pro počet cifer 1 až N.
- Pro $N \in \mathbb{N}$ sudá bez dvojky: existuje řešení pro počet cifer 1 až $N-2$.

Něco takového potvrdit či vyvrátit je nad mé matematické a výpočetní možnosti. Zdá se však, dle charakteru úlohy, že pro libovolné $N \geq 4$ je počet řešení stejný pro N a $N-1$.

Bylo by zajímavé zkusit heuristiku místo rekurze, např. jsou-li pro větší N dostupná řešení typu žebřík.

Pro $N = 9$, má-li řešení, by bylo zajímavé zjistit, jestli je to platné řešení pro sudoku. Tedy po získání řešení vybrat jen ta, která navíc splňují podmínku sudoku bloků 3×3.

Podobně jako u problému N dam by bylo zajímavé se zabývat počtem řešení se zahrnutím symetrie (rotace, překlápění).

Z pohledu programování: Navyšoval jsem počet cifer přes proměnnou `C` po jedné a zapisoval si počet řešení. Bylo by efektivnější zasáhnout do rekurze, dát `C=M` a vypadla by tabulka s počty řešeními pro všechny možnosti 1 až N.

Za typografii by bylo příjemné si jednotlivé třídy vysázet samostatně automatizovaně, aby neútočení bylo lépe vidět, např. u prvního řešení pro $N = 5$:

```
1****    *2***    **3**    ***4*    ****5
**1**    ***2*    ****3    4****    *5***
****1    2****    *3***    **4**    ***5*
*1***    **2**    ***3*    ****4    5****
***1*    ****2    3****    *4***    **5**
```

To je nad rámec tohoto článku a mého cíle představit tento problém. Žhavé numerické novinky od mých výpočetních strojů zmíním v Žilině. Na viděnou!

Kontaktní adresa

Ing. Pavel Stříž, Ph.D., U Škol 940, Bučovice, okres Vyškov, 685 01, Česká republika,
E-mailová adresa: `pavel@striz.cz`